

Moór Elemér 75. születésnapjára

Folyóiratunk legutóbbi évfolyamában hírt kellett volna már adnunk Moór Elemér jubileumáról. E sorok írójának hibájából azonban csak egy éves késéssel üdvözljük a jubilánst az NyK. hasábjain.

Moór Elemér 1891. december 1-én született Hárspatakon (ma: Limbach, Burgenland). Gimnáziumi tanulmányait a soproni evangélikus líceumban elvégezvén a budapesti egyetemen eredetileg történeti stúdiumokat kívánt folytatni, bizonyos okoknál fogva mégis a magyar—német tanári szakra iratkozott be. S noha vargabetűvel vált nyelvészé, a történelem iránti érdeklődése végigkísérte munkásságát.

A nyelvtudomány eredményeivel Petz Gedeon és Szinnyi József előadásain kezdett ismerkedni. Közben azonban egy, a jeni egyetemen hallgatót szemeszter a folklórral kapcsolatos irodalomtörténeti kérdésekre terelte figyelmét. Bleyer Jakabhoz benyújtott doktori értekezése is ilyen tárgyú („A Toldi-monda és német kapcsolatai”, 1914).

Doktori promóciója után néhány éves vidéki tanári munka, majd rövid magántisztviselői pályafutás következik. 1924-ben ösztöndíjat kapott a berlini Collegium Hungaricumba. 1925-től 1929-ig a berlini egyetemen a magyar nyelv és irodalom lektoraként működött. 1929-ben a szegedi Polgári-iskolai Tanárképző Főiskolán a német nyelv és irodalom professzorává nevezték ki. 1938-ban magántanárként habilitálta a Szegedi Tudományegyetem germanisztikából és régi német irodalomtörténetből.

Hivatali pályafutásáról ezzel nagyjából számot adtunk: Moór Elemér ugyanis súlyos betegsége miatt 1942-ben kénytelen volt nyugállományba vonulni, s azóta „független magántudósként” vesz részt a tudományos közéletben. Bármennyire is paradoxon: visszavonultsága ellenére — vagy talán annak következtében? — aktív és jelentős tudományos működést fejt ki mind a mai napig. Ezt méltányolta a TMB, amidőn 1952-ben a nyelvtudomány kandidátusává minősítette, s legjobb bizonyítéka alkotói képességének, hogy 1957-ben elnyerte a legmagasabb tudományos fokozatot, az akadémiai doktori grádust.

Moór Elemér sokfelé ágazó tudományos munkásságának a részletes taglalására és méltatására itt nincsen mód. Több mint 150 tételt tartalmazó életművéről így csak rövid áttekintést adunk.

Pályafutása elején irodalmi-folklorisztikai és néprajzi tanulmányokat közölt (pl. „Volt-e magyar hunmonda?”, Bp. 1923; „Ein Beitrag zur Symbiose von Sage, Märchen und Volkslied”: UJb. VI — 1926; „Eine Vorrichtung der ungarischen Sperrfischerei”: uo. VII — 1927; „Über das Märchen von der ver wünschten Königstochter” Bp. 1927; „Die Anfänge der höfischen Kultur in

Ungarn": UJb. XVII — 1937 stb.). Később fokozatosan áttért a településtörténeti, helynévkutatási és ezzel kapcsolatban magyar nyelvészeti, sőt szlavisztikai és turkológiai tanulmányokra. A településtörténet és onomasztika területére vonatkozó nevezetesebb művei közül nem maradhat említetlenül az „Ungarische Flussnamen” (UJb. VI — 1926), a „Die slawischen Ortsnamen der Theissebene (ZONF VI — 1930), valamint a „Zur Siedlungsgeschichte der deutsch—ungarischen Sprachgrenze” (UJb. IX — 1929) és a „Westungarn im Mittelalter im Spiegel der Ortsnamen” (Szeged 1936) című négy tanulmány, ill. monográfia. Ezek közül a vitairatok közül az első kettőben Melich Jánosnak a honfoglalás kori Keletmagyarország etnikai viszonyaira vonatkozó eredményeit cáfolja, az utóbbi kettőben meg Schwartz Elemérről száll heves vitába, igazságkutató szenvedéllyel és bátor kritikával hirdetve harcot ellenfelei ellen. Ezekből a nagyon lényeges kérdéseket fejtegető tanulmányaiból sarjadnak ki később őstörténeti munkái, melyekre az újnak állandó keresése, a rendelkezésre álló adatok megrostálása és átértékelése, meg egyfajta sajátos komplex módszer jellemző. Az őstörténeti munkák sorát „A magyar nép eredete” (Szeged 1933) vezeti be, majd ezt követik „A magyar őstörténet főproblémái” (Szeged 1943) és „A honfoglaló magyarság megtelepülése és a székelyek eredete” (Szeged 1944) című könyvek.

A germanisztikából a magyar nyelvészet, a szlavisztika és a turkológia területére hatoló tudósoknak ekkor már finnugor nyelvészeti ismereteit is fel kell újítania. Ennek folytán őstörténeti munkálkodása a szorosabb értelemben vett finnugrisztika számára is haszonnal jár. Így születik „A magyar nyelvtörténet őstörténeti vonatkozásai” című cikksorozat (Nyr. 1946—1949), amely előkészület a „Die Ausbildung des ungarischen Konsonantismus” (ALH. II — 1952—1953), ill. „Die Ausbildung des urungarischen Volkes” (ALH. VI — X, 1956—1960) című terjedelmes és nagy igényű műveihez. Ezekben a finnugor hangtörténeti és etimológiai anyagot feldolgozva és saját szűrőjén keresztül bocsátva eredeti, koncepciózus összefoglalást ad a finnugor és ősmagyar mássalhangzó-történetéről, ill. az uráli társadalom felbomlását követő népmozgalmakról, s azok nyelvi következményeiről. Az uralista sok érdekes, értékes, jól hasznosítható észrevételt talál ezekben a munkákban, hiszen Moór Elemér véleményét nyilvánít bennük az uráli nyelvtudomány sok fontos kérdéséről (pl. az uráli őshaza, a finnugor—indogermán érintkezés, az uráli és az ugorkori művelődés — réntartás, lótenyésztés stb. — problematikájáról stb.). Különös jelentősége van ezekben a tanulmányokban az ősmagyarok és a tőlük már elvált rokon népek (szamojédok, permiek stb.) közötti nyelvi és etnikai együttélésekről, keveredésről, valamint a kétnyelvűség vissza-visszatérő ideájáról kifejtett hipotézisének. Szorosan csatlakozik e művekhez a „Studien zur Früh- und Urgeschichte des ungarischen Volkes” című tanulmánya (csak első része jelent meg az Acta Ethnographica II. kötetében, 1951) és sok ezek köré seregülő kisebb-nagyobb cikk. Moór Elemér őstörténeti munkásságának a módszertani tanulságait külön kötetben foglalta össze. „A nyelvtudomány mint az ő- és néptörténet forrástudománya” (Bp. 1963) az első hazai őstörténeti módszertan, és címében precízen summázza Moór érdeklődési és működési területét. Ezzel a munkával lényegében lezárul Moór Elemér finnugor periódusa, és újból a szláv vonatkozások kötik le figyelmét. Már 1956-ban megjelent „Die Ausbildung der Betriebsformen der ungarischen Landwirtschaft im Lichte der slawischen Lehnwörter” című munkája (Studia Slavica II), és azóta egy nagyobb műve is elkészült, amely a magyar—szláv nyelvi és műve-

lődéstörténeti kapcsolatokat dolgozza fel (ebből eddig csak bizonyos részletek jelentek meg).

„Mensch sein heisst Kämpfer sein” — vallotta Lessinggel együtt és vallja 75 év elszálltával ma is Moór Elemér. Korai és kései műveit lapozgatva csakugyan minduntalan tapasztaljuk vitára állandóan kész, harcos egyéniségének, polemizáló hajlamának megnyilvánulásait. Ez kutatói habitusának — szinte — lényege. Mi mást kívánhatnánk neki 75. születésnapjáról megemlékezve, mint hogy egészségben őrizze még sokáig lendületes ifjonti kedélyét. Kamatoztassa még hosszú időn át azt a szellemi tőkét, melyet originális, színes egyénisége hozott létre.

. HAJDÚ PÉTER